

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för svenska språket

Genus i Göteborgs kommunfullmäktige

– en undersökning om hur genusidentiteter skapas i språket

Lisa Nylén

Specialarbete 10 poäng

Svenska språket SV4200 (40-60 p)

Höstterminen 2005

Handledare: Anna Grönberg Gunnarsdotter

Examinator: Anna Hannesdóttir

Sammandrag

Uppsatsen presenterar en undersökning av genusidentiteter i Göteborgs kommunfullmäktige (KF). Undersökningsmaterialet består av fyra intervjuer med fullmäktigeledamöter och behandlar informanternas syn på språket i KF.

I uppsatsen används begreppet genus i betydelsen socialt konstruerat kön. Analysen utgår ifrån kritisk diskursanalys och i uppsatsen analyseras hur föreställningar om språk och om manligt och kvinnligt bidrar till genuskonstruktioner. Utgångspunkten för analysen är att uppfattningar om språkstilar och hur vi talar om varandra är avgörande komponenter i genusprocessen. Det är således viktigare hur kvinnor och män anses tala, än deras faktiska tal. Utifrån uppsatsens analysresultat förs en diskussion om vilka konsekvenser genusroller kan ha för kvinnliga och manliga politiker i KF.

Undersökningen visade att den ”kvinnliga” stilen ansågs vara artigare, mer sakinriktad och kortfattad. Den ”manliga” stilen utmärktes enligt informanterna av aggressivitet, direkthet och hög talaktivitet. Genusprocesserna i KF uppkommer i första hand i politikernas bemötande, tilltal och aggressivitet. Kvinnliga debattörer bemöts på ett annorlunda sätt än de manliga, de tilltalas med mildare epitet och med ett omständligare språk i debatterna. Den kvinnliga identitet som produceras är osäkrare än mannens, inte lika självständig eller aggressiv. Hon är duktig och påläst, men ofarlig därför att i fullmäktiges diskurser är aggressivitet det främsta medlet för att vinna en debatt.

Språklig aggressivitet fungerar som genuskonstituent i genusprocessen. De manliga politikernas identitet skapas genom deras faktiska och förväntade aggressiva språkstil. Männens identitet liknar den traditionella politikerns, och det är den manliga politikerns språkstil som har högst status i KF:s diskurser. Genusprocesserna i KF innebär att de kvinnliga ledamöterna hålls kvar på en ”andraplats” i debatter och diskussioner.

1. Inledning	1
1.2. Presentation	1
1.3. Syfte	2
2. Bakgrund och tidigare forskning	2
2.1. Tre perspektiv på skillnader	2
2.2. Kvinnliga och manliga språkstilar	3
2.3. Kvinnligt och manligt politikerspråk	4
2.4. Feministisk språkkritik	4
2.5. Forskningsfältets utveckling	5
3. Teoretisk ram	6
3.1. Kritisk diskursanalys	6
3.2. Att ”göra genus”	7
4. Material och metod	8
4.1. Göteborgs kommunfullmäktige	8
4.2. Urvalsprocess och informanterna	8
4.3. Intervjumetod	9
4.4. Bearbetning av intervjumaterial	10
5. Analys 1: Kvinnlig och manlig retorik	10
5.1. Skillnader i retorisk teknik	10
5.2. Talaktivitet	14
5.3. Personangrepp	16
5.3.1. Angrepp	17
5.3.2. Bemötande	19
5.4. Kroppsspråk	22
6. Analys 2: Det goda politikerspråket	24
6.1. Ett gott debattspråk	24
6.2. Att vara en god talare	27
6.3. Sammanfattning av informanternas syn på språket i KF	29
7. Analysresultat	30
7.1. Genusprocesserna	31
8. Slutsatser och diskussion	33

Litteraturförteckning	35
-----------------------	----

Sammandrag

Bilaga 1. Intervjuguide

1. Inledning

Den politiska sfären har genom historien tillhört män, och det politiska språket med dess retoriska och auktoritära kännetecken kom därför att ses som en manlig språkstil. Politiker- och mansrollen förstärker och speglar således varandra, men för den kvinnliga politikern har situationen länge varit en helt annan.

I mitten på 1800-talet tog kvinnor i Sverige de första stegen in på den politiska arenan och de möttes av förakt och ett starkt samhälleligt motstånd (se Mral 1999). Det ansågs onaturligt och opassande för en kvinna att engagera sig politiskt. 150 år senare är det ytterst få som ifrågasätter det lämpliga i kvinnors deltagande i politiken. Diskurser om kvinnligt och manligt existerar dock fortfarande både i fråga om språk och om offentlig aktivitet.

Kulturella koder om kvinnligt och manligt aktiveras varje gång vi interagerar med varandra och dessa koder formar våra uppfattningar. Allmänhetens bild av kvinnliga och manliga politiker har många gånger studerats och bildernas effekter har diskuterats (se exempelvis Gomard & Krogstad 2001). Politiker samarbetar dagligen med andra politiker och där, i samtal och debatter, spelar våra bilder också roll. Därför vill jag undersöka de genusidentiteter som politikerna själva skapar för varandra.

1.2. Presentation

Uppsatsens undersökningsmaterial består av intervjuer med ledamöter ur Göteborgs kommunfullmäktige. Intervjuerna behandlar politikernas uppfattningar om det språk som talas i fullmäktigesalen. Med utgångspunkt i *kritisk diskursanalys* undersöks hur genusidentiteter konstitueras genom språket. Min teoretiska ram hämtas från feministiska och socialkonstruktivistiska lingvister som Deborah Cameron, Ruth Wodak och Ann Weatherall.

I uppsatsen används begreppet *genus* i betydelsen socialt konstruerat kön. Med detta menas de praktiker, vanor och föreställningar som bestämmer kvinnors och mäns identiteter. En annan term för detta är *könsroll*. Termen könsroll implicerar dock att det biologiska könet utgör en faktor i individens beteende och jag anser därför att den något mindre biologiskt laddade termen *genus* är ett bättre alternativ (se Hirdman 2003).

1.3. Syfte

Syftet med uppsatsen är att utifrån ett intervjumaterial presentera en undersökning om kommunpolitikernas föreställningar om kvinnligt och manligt politikerspråk, och diskutera hur politikernas uppfattningar bidrar till genusprocesser i Göteborgs kommunfullmäktige. Undersökningens främsta fokus ligger på hur den sociala identiteten för kvinnliga politiker skapas, men den manliga identiteten kommer också att undersökas och analyseras. Uppsatsen avslutas med en diskussion av genusprocessernas konsekvenser för politikerna i kommunfullmäktige. I uppsatsens syfte ingår också att jämföra analysens resultat med tidigare studier av politikerspråk, i första hand Kerstin Thelanders (1986) studie av svenska riksdagsledamöters uppfattningar om kvinnligt och manligt politikerspråk.

2. Bakgrund och tidigare forskning

År 1975 publicerades Robin Lakoffs sedermera berömda och om-diskuterade "*Language and Woman's place*" och det nya forsknings-fältet "Genus och språk" fick sitt stora genomslag. Lakoffs arbete skilde sig på två avgörande punkter från tidigare forskning. Hon fokuserade på angloamerikanska språkbrukare, tidigare hade endast utvalda "exotiska" kulturers språkskillnader studerats (för översikt se Weatherall 2002), och använde en ny förklaringsmodell: Lakoff ansåg att kvinnors och mäns olika språkstilar skapades av deras ojämlika status i samhället, inte av deras biologiska kön (Weatherall 2002:56).

Två huvudfrågor kom att sysselsätta forskarna inom genus- och språk-fältet: sexism i språk (se exempelvis Cameron 1992a) och skillnader mellan kvinnors och mäns språkbruk. Forskningen om kvinnliga och manliga språkstilar redovisas närmare i avsnitt 2.2.

2.1. Tre perspektiv på språkskillnader

Studierna av språkliga skillnader mellan kvinnor och män kan, beroende på vilket perspektiv forskaren haft, fördelas mellan tre förklarings-hypoteser: *brist-*, *dominans-* och *skillnadshypotesen* (se Cameron 1992b).

Bristperspektivet utgår från att kvinnor saknar vissa språkliga färdigheter, Lakoff brukar ses som en representant för detta perspektiv men bristhypotesen stöds inte längre av seriösa forskare.

Skillnadsperspektivet uppkom under 1970- och 1980-talet och hade sitt centrum i Frankrike, och dess förespråkare ville uppvärdera det ”kvinnliga” språket (Nordenstam 2003:29ff). Denna ”särartshypotes” fick inget större genomslag inom den lingvistiska forskningen men reflekteras fortfarande hos exempelvis Deborah Tannen (1992). Kvinnans språkhandlingar förklaras enligt Tannen exempelvis av hennes (kvinnliga) behov av intimitet.

I dominansperspektivet förklaras skillnader i språkbruk med maktstrukturerna i samhället. Männens strukturella makt påverkar kvinnors språkliga beteenden och finns även inbyggd i ordbetydelser och grammatik (Nordenstam 2003:20). Det är också det perspektiv Cameron tillämpar och som ligger närmast denna uppsats.

2.2. Kvinnliga och manliga språkstilar

Mängden publicerad forskning som diskuterar kvinnors och mäns språkstilar är i det närmaste oöverskådlig. Med hjälp av några nedslag i de senaste decenniernas rön skall jag dock försöka teckna en översiktlig bild av de mest centrala forskningsresultaten.

Lakoff (1975) använde introspektion och observationer för att belägga sina teorier om kvinnligt och manligt språk. Den ”manliga” stilen karakteriserades enligt Lakoff av ett direkt, klart och kortfattat språk, medan den ”kvinnliga” språkstilen präglades av ett artigare tilltal, och svaghets- och osäkerhetsmarkörer i form av s k. ”tag-questions” (Weatherall 2002:58 och se Lakoff 1975).

Lakoffs slutsatser medförde en våg av ytterligare studier, som på olika sätt tog avstamp i hennes arbete. Weatherall lyfter bland annat fram O`Barrs och Atkins undersökning (1980) av språket i en rättegångsförhandling, där Lakoffs version av den kvinnliga språkstilen jämfördes med det språk som användes i domstolen. O`Barr och Atkins fann att Lakoffs resultat inte överensstämde med de kvinnliga aktörernas språk, utan med de språkbrukare som hade lägst status i rättegångsförhandlingarna. Det var följaktligen andra maktstrukturer än den av Lakoff introducerade manliga överordningen som låg bakom den aktuella språkvariationen (Weatherall 2002:65–66).

På 1990-talet blev språkforskningen alltmer genusinriktad, och relationer mellan genus och exempelvis institutionella identiteter

började studeras. Forskningen belyste bland annat att chefskap betraktades som en manlig aktivitet. Susan Case (1985, 1988) har undersökt hur kvinnliga och manliga chefer interagerar med varandra i grupper. Männerna i hennes studie använde en auktoritär stil; de skämtade och uppträdde mer aggressivt än kvinnorna. Case drog slutsatsen att män tack vare sociokulturella förväntningar fick fördel i gruppen vilket ledde till att de dominerade samtalet och fick större inflytande på beslutsfattandet (Wodak 1997:93–94).

2.3. Kvinnligt och manligt politikerspråk

De riksdagspolitiker som deltog i Thelanders studie beskrev kvinnliga politikers språk som mindre komplext, mer konkret och mer personligt språk jämfört med manliga politikers språk (för fler exempel se Thelander 1986:79–89). En lexikal analys av riksdagens snabbprotokoll bekräftade informanternas uppfattning om att kvinnliga ledamöter använde ett mer konkret språk. Efter en syntaktisk analys kunde Thelander dock konstatera att kvinnornas meningsbyggnad, till skillnad från vad politikerna själva ansåg, i själva verket var mer komplex än männens. Thelander fann således belägg för att genusstereotyper hade stor makt över informanternas uppfattningar. (Ytterligare resultat från Thelanders studie presenteras i kapitel 5 och 6).

1992 studerade Kirsten Gomard retoriken hos politiker i Århus kommunfullmäktige i Danmark. Hon fann att en majoritet av de kvinnliga politikerna använde en relativt vardaglig stil; de var kortfattade och höll sig till ämnet. En del av de yngre männen i kommunfullmäktige använde också den mer vardagliga stilen, men hos de äldre männen existerade en mer traditionell politisk språkstil: utdragna inlägg med skämt, anekdoter och formell retorik. Alla manliga kommunpolitiker attackerade också i högre grad än kvinnliga politiker sina meningsmotståndare på ett personligt plan (Gomard & Krogstad 2001:21-22).

2.4. Feministisk språkkritik

Ett centralt tema i forskningen har varit språkliga skillnader mellan kvinnor och män. Många feministiska lingvister anser att tidigare sociolingvistisk forskning baserats på ett underförstått antagande om att det är kvinnors språk som skiljer sig från mäns, och att det är deras språkbruk som bör förklaras. Traditionell forskning har därmed

reflekterat och förstärkt en diskurs med männen som norm och kvinnan som avvikande (se exempelvis Wodak 1997).

Kön har också behandlats som en sociolingvistisk variabel av samma slag som ålder, etnicitet, och social klass, vilket under senare år också fått utstå kraftig kritik av moderna lingvister (Weatherall 2002:145).

Det är mycket få språktyper som befunnits vara exklusiva för exempelvis kvinnliga språkbrukare (ibid:32,59). Weatherall anser att bristen på entydiga beskrivningar av s.k. kvinnligt och manligt språk delvis härstammar ur ”form- och funktionsproblemet”. Det finns inget entydigt samband mellan en språkhandling (exempelvis ”tag-questions”) och dess betydelse för språkbrukaren. Enligt Weatherall blir signifikansen av en språkhandling därför mycket svår att fastställa. Detta fenomen utgör tillsammans med den aktuella kontextens inverkan faktorer som i hög grad komplicerar analysen av ”kvinnligt” och ”manligt” språk (ibid:149–150).

2.5. Forskningsfältets utveckling

Senare arbeten inom genus- och språkforskning har skiftat fokus, och gränserna mellan språk och genus har börjat suddas ut. Språkforskarna ser inte längre språket endast som ett ”system av representation”, utan närmar sig idén om ”språket som diskurs”, där kategorierna i språket inte reflekterar världen utan utgör den. Det språk som används om kvinnor och män, och hur de talar, förstås i senare forskning som delar i samma diskursiva process: den sociala konstruktionen av genus (Weatherall 2002:75, se också avsnitt 3.2.).

Diskursvändningen inom genus- och språkforskningen märks bland annat i Gomards och Krogstads (2001) arbeten om politiska debatter, där de för att förklara språkliga variationer använder begreppet *doing gender*. Här är genus ”an ongoing activity embedded in everyday interaction” (West & Zimmerman, 1987:30, citerat efter Gomard & Krogstad 2001:28).

Gomard analyserade 11 tv-sända politiska debatter i Sverige, Norge och Danmark från 1994. Hon hävdar att de manliga politikerna ”gör genus” i debatterna genom att ge kvinnliga politiker låg status. Det görs ”kvinnlighet” på dem. Hennes analys visar också att de kvinnliga deltagarna använde ett mindre aggressivt beteende och språk. Detta var enligt Gomard kvinnliga politikernas sätt att göra genus; det mildare språket var ett medel i förhandlingen av kvinnlighet och balanserade

deras i övrigt hårda kamp för att ta plats i debatterna (Gomard & Krogstad 2001:60-91).

I svensk forskning märks två avhandlingar från år 2003. I dessa ses också en utveckling av det svenska genus- och språkfältet. Karin Milles (2003) har studerat språklig interaktion i interna arbetsmöten. Milles hypotes var att könsordningen (en strukturell manlig överordning) skulle synas i mötets samtalsstruktur, men hennes resultat gav inga kvantitativa belägg för detta, även om de kvalitativa indikatorerna pekade mot att männen fortfarande lyssnar mer på män och att kvinnor i högre grad stödjer och uppmuntrar andra talare (se exempelvis Thelander 1986 för tidigare svensk forskning). Milles drog slutsatsen att deltagarnas likhet i status, i förening med den informella mötesformen gagnade en jämställd samtalsstruktur.

Maria Ohlsson (2003) studerade bland annat sambandet mellan status, skämt och kön. Hon fann att skämtandet fungerade som ”köns-konstituent” för män, skämtandet är en handlingsform och förhållningssätt som verkar konstituerande för mäns sociala identitet.

3. Teoretisk ram

I detta kapitel presenteras den kritiska diskursanalysens (hädanefter kallad CDA) teoretiska grunder, vilket följs av en genomgång av genusprocessens innebörd och relation till CDA.

3.1. Kritisk diskursanalys

Kritisk diskursanalys är ett relativt nytt fält inom sociolingvistik, med bakgrund i strukturell lingvistik och kritisk teori. Norman Fairclough är en av de språkforskare som utvecklat *Critical Discourse Analysis* (CDA) och analysmetoden utgår från att det är språkets intentionella, relationella och textuella funktioner som formar en talad eller skriven text (Fairclough 1995:73). Målet med CDA är att visa relationen mellan språk och sociala strukturer och relationer.

I CDA betonas betydelsen av kontrast: en texts djupare betydelse kan förstås genom vad avsändaren väljer att inte säga. Det som utesluts är signifikant därför att det finns orsaker till varför det väljs bort. Hur vi beskriver ett skeende och de exempel vi väljer är mer eller mindre medvetna beslut. Processen löper smidigt för att vi är vana att göra dessa val.

CDA bygger också på att verkligheten konstrueras genom diskurser som fortplantas och konstrueras genom våra handlingar, hur vi talar och skriver. Samhällets diskurser syns i språket, och genom att analysera språket undersöks också de samhälleliga diskurserna.

Diskursbegreppet definieras olika beroende på vilken teoretisk skola man tillhör (se exempelvis Hellspong & Ledin 1997 och Wodak 1997). En relativt enkel begreppsförklaring är att diskurser är de grundläggande tanke- och handlingsmönster som människor agerar efter (Hellspong & Ledin 1997:51).

Michel Foucault anses vara den som introducerade diskursbegreppet och hans definition av diskurser lyder ”Practices which systematically form the objects of which they speak” (Foucault 1972:49, citerat efter Cameron 2001:15). I denna definition framhävs diskursernas verklighetskonstruerande funktion: de är sociala praktiker (språkliga/mentala /fysiska handlingar) som producerar kunskap om verklighetens natur. Det är i den betydelsen jag kommer att använda diskursbegreppet.

Diskurser produceras av samhällets sociala strukturer, men har enligt Fairclough och Foucault även en aktiv funktion, de bestämmer skeenden och skapar situationer, kunskapsobjekt och sociala identiteter (Fairclough 1995:73). Diskurser påverkar följaktligen skeendet i en intervju med en politiker eller ett sammanträde i kommunfullmäktige. Samhällets diskurser framträder också i konventioner för hur kvinnor ska prata, och ses i de olika stilmanualer som kvinnor och män har att tillgå (Cameron 1992a:197). Sambandet mellan diskurser och genus har utvecklats av bland annat Wodak (1997) och Cameron (2001) och diskuteras vidare i analyskapitel 5 och 6.

3.2. Att ”göra genus”

I ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är genus inte något man har utan något man gör, en teori som fått namnet *doing gender* (se West & Zimmerman 1987). Medlemmarna i ett genus äger inga (exempelvis kvinnliga) egenskaper utan alla attribut som definierar en persons genus skapas genom medlemmarnas språk och beteende. Kvinnor och män är båda aktiva medskapare av genus. Wodak lyfter fram språkets viktiga funktion i skapandet av genusidentiteter, genus realiseras i vardagliga aktiviteter där språket är en stor del (Wodak 1997:12, se också exempelvis Ohlsson 2003).

Idéer om ”kvinnligt språk” är en betydelsefull del i genusprocessen och oavsett om dessa antaganden är riktiga eller inte, speglar de också

samhällets normer för kvinnlighet. Cameron (1999:26) konstaterar att om en gemenskap identifierar ett särskilt sätt att tala som typiskt för kvinnor, tenderar de att se denna stil som ett index för hur kvinnor *är*.

4. Material och metod

Undersökningsmaterialet bestod ursprungligen av åtta intervjuer med ledamöter ur Göteborgs kommunfullmäktige, av dessa har fyra analyserats för uppsatsen. I detta avsnitt presenteras det empiriska materialet: informanter, urvalsprocess och intervjumetod. En kort redogörelse för Göteborgs kommunfullmäktige inleder kapitlet.

4.1 Göteborgs kommunfullmäktige

Göteborgs kommunfullmäktige (hädanefter kallad KF) är Göteborgs Stads högsta beslutande organ. Här fattas beslut om budget, kommunalskatt, stora investeringar och stadsplanering. KF:s möten är offentliga och hålls ungefär tio gånger per år. KF består av 81 ledamöter och 45 ersättare, varav 54 % är män och 46 % är kvinnor. Den politiska majoriteten i kommunfullmäktige består av ett samarbete mellan socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister. Oppositionen representeras av moderater, folkpartister och kristdemokrater (källa: KF:s informationsblad).

4.2 Urvalsprocess och informanter

På kommunfullmäktiges hemsida redovisas samtliga fullmäktigeledamöters mejladresser, och genom att välja var fjärde ordinarie ledamot på listan skapades ett första urval av KF:s politiker. Den 15 maj 2005 skickades ett mejl ut till dessa tjugo ledamöter med en förfrågan om att delta i en intervju. I mejlet redovisades uppsatsens utgångspunkter och intervjuens huvudstruktur presenterades.

Tretton av de tjugo tillfrågade politikerna svarade ja, fem svarade nej, och resterande två svarade inte alls. Av de tretton positiva reaktionerna var åtta från kvinnliga politiker och fem från manliga. Utifrån partitillhörighet valdes två kvinnor och två män ut från respektive block och dessa kontaktades igen. Samtliga åtta var villiga att låta sig intervjuas inom två veckor, och samtyckte till att intervjuerna skulle fungera

som analysunderlag, under förutsättningen att deras identitet inte framgick.

Av de intervjuade tillhör således två kvinnor och två män majoriteten i kommunfullmäktige och de återstående fyra informanterna tillhör oppositionen. Hälften av informanterna (två kvinnor och två män) arbetar som politiker på heltid, de övriga är fritidspolitiker och har därmed andra yrken som huvudsysselsättning. Fritidspolitikerna är alla mellan 30 och 40 år gamla, och heltidspolitikerna är mellan 40 och 55 år.

För att få ett hanterbart material valdes fyra av de ursprungliga åtta intervjuerna ut för analys. Då jag ville behålla en jämn fördelning mellan kvinnliga och manliga ledamöter och ha lika många representanter från majoriteten som från oppositionen, återstod att avlägsna två kvinnor och två män från vardera blocket. De fyra intervjuer som jag har valt att studera närmare är de där en mer spontan intervjusituation uppstod, och där informanterna självmant utvecklade längre resonemang.

4.3. Intervjumetod

Jag har i förberedelsen och genomförandet av intervjuerna utgått från Steinar Kvales (2002) metod för den kvalitativa forskningsintervjun. Intervjun är *halvstrukturerad*, den är inte ett öppet samtal men följer inte heller ett färdigformulerat frågeformulär (för intervjumetoden i sin helhet, se Kvale 2002:34–39).

För att kunna ställa relevanta frågor under intervjuerna närvarade jag den 9 juni 2005 vid ett fullmäktigemöte och därefter formulerades, med uppsatsens syfte i åtanke, en intervjuguide. Frågorna har i flera fall inspirerats av Thelander (1986) och för att möjliggöra en jämförelse har vissa frågor också samma formulering som frågorna i Thelander studie (se bilaga 1). I det utskickade mejlet hade uppsatsens syfte och min egen roll presenterats, och inför intervjuerna gavs återigen en kort redogörelse för hur intervjumaterialet skulle användas. Alla informanter utlovades också varsitt exemplar av uppsatsen. Intervjuerna skedde i alla fall utom ett på politikernas kontor och spelades in på en minidisc-spelare.

För att kontrollera och minimera mitt eget inflytande på informanternas svar försökte jag att under samtliga intervjuer ha en positiv och intresserad attityd oavsett vilka åsikter som fördes fram.

4.4. Bearbetning av intervjumaterial

Alla intervjuer transskriberades inledningsvis med talspråksanpassad standardortograf. Interpunktion motsvarar pausering i talet, kursiv används för att markera emfas och enkla citattecken visar när informanten imiterar en annan talare. Informanternas namn har fingerats, och all information som antyder deras identitet har uteslutits i citaten. De fyra informanterna heter i analysen Maria Lindgren, Anne Skoglund, Anders Grankvist och Stefan Sandberg. Deras intervjutid uppgick till 38, 45, 55 och 90 minuter. I analysen används citattecken för att markera språkexempel ur informanternas svar.

5. Analys 1: Kvinnlig och manlig retorik

I detta kapitel analyseras informanternas svar. Urvalet av svaren utgår från uppsatsens syfte att undersöka hur politikens föreställningar om kvinnligt och manligt bidrar till genusprocesser. Analysen av intervjuerna är indelad i olika avsnitt som utgår från informanternas svar, och i varje avsnitt redovisas den fråga som svaret är knutet till och det aktuella citatet analyseras. Flertalet av frågorna i de olika avsnitten tangerar varandra, vilket beror på att de indelats efter svarens och inte utifrån den ursprungliga frågans innebörd.

Analyskapitlet är uppdelat i två delar. Den första delen, ”Kvinnlig och manlig retorik”, har underrubrikerna ”Skillnader i retorisk teknik”, ”Talaktivitet”, ”Personangrepp” och ”Kroppsspråk”. Den andra delen, ”Det goda politikerspråket”, behandlar diskurser kring det politiska språket och hur politikerna ser på sig själva som talare.

Analysen utgår från CDA och teorier kring genuskonstruktion. CDA innebär att man undersöker mönster i texter: grammatiska eller lexikala konstruktioner, adressering och intertextuella relationer i form av metaforer och liknelser (se Fairclough 1995).

5.1. Skillnader i retorisk teknik

Retorik består av många komponenter och återfinns i talets innehåll och upplägg, och i talarens kroppsspråk, röst och gester (se t.ex. Rydstedt 1993). Samtliga intervjuade fick frågan om de ansåg att det fanns skillnader mellan kvinnliga och manliga ledamöters retoriska teknik. Informanterna tolkade och värderade retorisk teknik på olika sätt, men

samtliga svarade att det förelåg skillnader. Stefan Sandbergs svar är på grund av dennes tolkning av frågan placerat i avsnittet om kroppsspråk (5.4).

FRÅGA 1. *Anser du att kvinnornas och männens retoriska teknik skiljer sig åt?*

CITAT 1. Anne Skoglund (majoritet, heltidspolitiker)

Där som överallt tror jag, att vi kvinnor lägger mer känsla i. Vi är personligare. Vi relaterar till medborgare man mött, man känner, sig själv. Män är mera 'daram daram daram'. Mera faktabaserade så.

Anne Skoglunds beskrivning av den kvinnliga och den manliga politikerns språk reflekterar en traditionell syn på kvinnligt och manligt språk (se exempelvis Lakoff 1975 och Tannen 1992). Hon markerar också att hon inte ser de retoriska skillnaderna ses inte som specifika för politikerns språk, vilket ses i svarets inledande fras, "där som överallt". Som framgår i citat 1 refererar kvinnor enligt Skoglund till känslor och personliga relationer. Männerna relaterar i första hand till fakta. De olika retoriska teknikerna förknippas också med talarnas identitet: "vi är personligare" och "män är mera..." (se 3.2.). Skoglunds uppfattning överensstämmer med de uppfattningar som informanterna i Thelanders studie gav uttryck för, där kvinnors språk bland annat beskrivs som känslomässigt och männens som opersonligt (Thelander 1986:79–80).

CITAT 2. *Maria Lindgren, (opposition, fritidspolitiker).*

[V]i kanske ofta uttrycker oss mindre burdust. Liksom går runt och så. Men det känns också som att det är en hierarkifråga. Därför att om man ser på Carina Liljesand, Helena Odenljung, Eva och Kia... Alla dom är ju gruppleadare. Dom måste vara tykna./.../ Jag tycker mer att det handlar om en *maktstil*. Dom som har en officiell maktposition, dom som står högt på partiernas listor och så där, dom *kan* dels använda ett annat språk, och sen är det som att åhörarna förväntas vara ödmjuka mot dom personerna, eller underdåniga kanske snarare.

Lindgrens första reaktion på frågan är det finns en skillnad: hos de kvinnliga ledamöterna existerar ett "mindre burdust" sätt att uttrycka sig, de "går runt". Kvinnor använder med andra ord en artig och mindre direkt retorik. Återigen aktualiseras således Lakoffs (1975) karta över skillnader, där det kvinnliga språkbruket utmärktes som artigare och försiktigare än männens (se 2.2.). Som framgår i citat 2 hejdar sig

Lindgren efter den första beskrivningen och tar därefter upp hierarkins inverkan på språket i KF. Orsaken till språkskillnader beror enligt henne på att språkbrukarna har olika maktpositioner. Svaret reflekterar också diskurser i KF: de med höga positioner har rätt att använda ett annat språk och de övriga bör markera sin lägre ställning.

Hierarkins betydelse exemplifieras med att kvinnliga gruppleddare i KF, enligt Lindgren är ”tykna” (dialektalt uttryck för ”uppkäftig”). Bakom denna beskrivning finns en underförstådd mening, de är tykna *trots* att de är kvinnor. Språket som de underordnade använder beskrevs inledningsvis som en kvinnlig stil och de kvinnor som använder en annan stil framträder som undantag. Den ”lägre” stilen, dvs. den stil som används av talare med lägre maktpositioner, framstår i Lindgrens svar som en kvinnlig språkstil, medan den ”högre” stilen tillhör de manliga politikerna och tillgänglig för manliga talare oavsett deras maktposition.

I svaret avtecknar sig också ett mönster: kvinnors språkbruk beskrivs som det avvikande och mannens som det normala. När Lindgren beskriver kvinnors språk som ”*mindre* burdust” blir mannens språk en mall mot vilken kvinnans språk jämförs. Detta mönster kan ses i alla citat där informanterna beskriver kvinnor och män.

CITAT 3. *Anders Grankvist, (opposition, heltidspolitiker)*

Kvinnor kan ha en annan ingång i debatten, ha en mer ödmjuk hållning, 'jag vet inte om jag har uppfattat det här rätt men...' Så säger nästan aldrig en man. Och det är ju den typen av spelmiljö, det är rätt mycket mer av gladiatorspel än det är *diskussion*. Det som klassas som bra debatt är inte när två väldigt pålästa människor debatterar med varandra, utan det är när man klatschade till bra. /.../ Och börjar du då en debatt med att 'Jag vet inte om jag har fattat det här rätt men...' Det är ingen bra gladiator som går fram till tigern och säger: Ursäkta, men jag kommer kanske skada din päls.

Två tydliga metaforer, ”spelmiljö” och ”gladiatorspel” används när Grankvist förklarar skillnader i retorisk teknik mellan kvinnor och män. Sammanträdet i KF liknas vid ett gladiatorspel och den kvinnliga politikern ges i exemplet rollen som gladiator, och motståndaren är en tiger. När gladiatorspelet fortfarande utspelade sig på andra plan än de rent metaforiska, skedde det ofta som underhållning för romerska statsmän. En människa skulle utan vapen besegra ett farligt vilddjur, och i många fall avgick djuret med seger. Grankvist menar knappast att fullmäktigedebatten är en scen där det är fråga om att döda eller dödas, men jag tolkar Grankvists metaforik som att han anser att det är absolut nödvändigt att debattörerna tillämpar en språkligt iscensatt aggressivitet,

för att vinna debatterna. En tredje metafor, ”klatschade”, antyder också att det språkliga beteendet måste vara som ett fysiskt slag, dvs. vara aggressivt, för att åstadkomma effekt och ”klassas som bra debatt”.

Gladiatormetaforen förmedlar att KF är en arena med aktörer och åskådare, ett intryck som också förstärks i Grankvists spelmetafor. Situationen i KF beskrivs som en ”spelmiljö”, en situation där man kan vinna eller förlora, och den kvinnliga debattören ser ut att förlora. Med ett inledande ”kan” undviker Grankvist en fullständig generalisering av kvinnors debattstil, men med den kategoriska beskrivningen ”nästan aldrig” av männens sätt att debattera, framgår att han anser att det existerar en tydlig och förödande skillnad mellan kvinnors och mäns retorisk förmåga.

Grankvist beskrivning av de kvinnliga debattörerna speglar en samtalstyp som språkforskning ofta uppmärksammat, och traditionell forskning menar att denna samtalsstil visar på en större (kvinnlig) osäkerhet (se 2.2 och Lakoff 1975).

I ett senare skede i intervjun sammanfattar Grankvist skillnaderna mellan kvinnliga och manliga ledamöter i KF.

CITAT 4. *Anders Grankvist (opposition, heltidspolitiker)*

Jag uppfattar kvinnor generellt som mer sakinriktade, mer låsta vid sina manus, mer låsta vid sin partilinje. Faktiskt. Osäkrare så att säga. Om du bortser från kommunalråden. Där är skillnaden väldigt liten.

När Grankvist beskriver sina kvinnliga kollegor återkommer metaforen ”låsta” två gånger. Om något är låst måste man ha en nyckel för att öppna, och kvinnliga politiker verkar sakna dessa nycklar. Det framstår i citat 4 som om kvinnor inte kan frigöra sig från manus eller den egna partilinjen, även om de vill. De är kvarhållna i negativa beteenden som går utanför deras kontroll. Att vara bunden av manus och stå fast vid sitt partis åsikter är nämligen negativt i den politiska diskursen, vilket manifesteras i hur Grankvist skjuter in ”faktiskt” efter sin beskrivning och de påtalade skillnaderna sammanfattas med att kvinnor är ”osäkrare”.

Grankvists beskrivning av kvinnor som ”mer sakinriktade” är värd en särskild kommentar. Vid en första läsning kan detta omdöme verka motsäga Skoglunds svar, där kvinnor beskrevs som mer känslorelaterade i sin retorik och män som mer faktabaserande (se citat 1). Informanternas beskrivningar är givetvis inte heller alltid samstämmiga. Jag tror dock att det i det här fallet handlar om en viktig skillnad i deras tolkning av frågan. Skoglund syftar på att retoriken i kvinnornas fall i högre grad baseras på personliga upplevelser, det är de känslor som uppstått i mötet

med andra som står som mall för deras retoriska argumentation. Medan Grankvist syftar å sin sida på kvinnliga politikers sätt att skilja på sak och person, ett fenomen som han diskuterar ett flertal gånger under intervjun (se exempelvis citat 8). Beskrivningen av kvinnorna som sakinriktade markerar ytterligare deras oförmåga att vara en bra gladiator (se citat 3). Det krävs enligt Grankvist personangrepp, osaklighet, för att framstå som en säker talare.

Med påpekandet att de generella skillnaderna främst föreligger mellan kvinnor och män som inte är kommunalråd bekräftas Lindgrens hypotes att det främst är hierarkiska strukturer som styr språkstilarnas fördelning (se citat 2).

I den första delanalysen har det framkommit att traditionella uppfattningar om kvinnligt och manligt språkbruk färgat de tre informanternas syn på kvinnliga och manliga politikers retoriska teknik. De kvinnliga informanterna menar att kvinnorna refererar till sina känslor och är artigare än männen. Manliga politiker har fakta som grund för sin argumentering och använder en mer rättfram retorik. Den manliga informanten betonar männens aggressivare ingångssätt och självständigare argumentering. Den manlige informanten gör en negativ bedömning av kvinnliga ledamöters debattstil.

Svaren visar också att både maktstrukturer och mer allmänna beteendemönster får tjänstgöra som förklaringsmodeller till de noterade skillnaderna. Informanterna uppvisar inte en medvetenhet om att en könshierarki också skulle kunna påverka språkliga stilar, och de diskurser om kvinnligt och manligt språk som reflekterades hos Thelanders informanter är fortfarande verksamma i dessa svar.

5.2. Talaktivitet

En faktor som i hög grad rör retoriska stilar är talaktivitet: hur länge och ofta man talar påverkar sättet man talar på. Om en debattör exempelvis använder kort talartid måste språket anpassas efter detta, och antalet inlägg per debatt kan också påverka talarstilen. I Thelanders studie ansågs manliga politiker ha högre talaktivitet än de kvinnliga, och en undersökning av riksdagens yttrandeprotokoll visade att informanternas uppfattningar stämde väl överens med protokollens statistik (Thelander 1986:109f).

FRÅGA 2. Är talaktiviteten jämt fördelad mellan kvinnor och män?

CITAT 5. Maria Lindgren, (opposition, fritidspolitiker).

Nej. Eller det är ju konstigt. Man är ju van vid att män talar mer. Och därför blir det på något sätt en slags normalitet. Men det känns ändå som att det är fler män./.../ Men det kan nog vara en skillnad, att kvinnor generellt sätt gör sitt inlägg, och så kanske de tar en eller två repliker. En del män vill ju väldigt gärna höra sin egen röst, och en del män vill gärna repetera det dom har sagt sjutton gånger. Sen finns det ju en del sådana kvinnor också. Men det är fler män som *mal*.

Såväl Maria Lindgren som Anne Skoglund uppger att männen pratar mer än kvinnorna i fullmäktigesalen. Här citeras endast Lindgrens svar. Trots att hon är medveten om "normaliseringseffekten" (när ett fenomen är vanligt är det ofta svårare att upptäcka) står Lindgren fast vid att det finns en övervikt av manliga inlägg. Manliga politiker upprepar enligt henne i högre grad vad de redan sagt, och med det negativt laddade "mal" ses också en värdering av de manliga politikernas höga talaktivitet. De kvinnliga ledamöterna fokuserar på själva anförandet och tar inte upp onödig taltid i debatten. Lindgren påtalar att det finns kvinnliga politiker som använder sin talartid till fullo, men de är undantag. Att tala länge är en manlig strategi.

Endast en av de manliga informanterna, Stefan Sandberg, svarade på frågan om talaktivitetens fördelning.

CITAT 6. Stefan Sandberg, (majoritet, fritidspolitiker).

Nej, det tror jag inte. Jag tror att män pratar mer. Det hade varit intressant att se hur det förhåller sig i verkligheten. Inte minst på grund av gruppledarna. De är ju oftast män. Och de pratar ju mest.

Sandberg anser liksom de kvinnliga informanterna att männen upptar en större del av den samlade talaktiviteten i fullmäktigesalen. Den ojämna fördelningen förklarar han med att det finns fler manliga gruppledare, vilka dominerar debatten. Sandberg understryker med två "ju" att det är maktpositionen som avgör hur hög talaktivitet man har, och lämnar inte mycket utrymme för tolkningen att män oavsett position talar längre än kvinnor.

Intervjuernas öppna karaktär resulterade i att Anders Grankvist inte fick just denna fråga, men i samband med diskussionen kring kvinnlig och manlig retorik visar det sig dock att han kan ha en avvikande åsikt i frågan om talaktivitetens fördelning.

CITAT 7. *Anders Grankvist (opposition, heltidspolitiker)*

[D]e (männen) är lite snabbare med att inse läget i debatten, alltså 'är det kört så är det kört', /.../ det är mer vanligt att en kvinna tar en replik till, och säger precis samma sak som hon gjorde i repliken innan, för hon tycker att eftersom hon har rätt så måste de ju förstå, och eftersom de inte har förstått... så får hon säga det igen. Så gör ju inte män, utan de inser att 'ok, de vill inte höra. Fine'. Men det ingår inte i spelet på samma sätt, för kvinnor.

Grankvist hävdar till skillnad från exempelvis Lindgren (se citat 5) att de kvinnliga ledamöterna tar fler repliker och upprepar sina tidigare argument, vilket innebär att han också skulle kunna anse att kvinnornas samlade talaktivitet är högre än männens. Fler inlägg behöver å andra sidan inte innebära att den samlade talaktiviteten är större.

I hans svar beskrivs de manliga politikerna som bättre, ”snabbare”, på att uppfatta stämningen i salen och eventuell respons från övriga debattörer. Precis som i Grankvists tidigare svar (se citat 2 och 3) finns i citat 7 en tydligt negativ värdering av kvinnornas debatteknik, och de framstår i citatet som oförmögna att utveckla sina resonemang. Redogörelsen för kvinnliga debattörers stil föregås av specificeringen ”mer vanlig”, det är alltså med en viss försiktighet som Grankvist benämner denna stil. I beskrivningen av männens teknik har dock denna försiktighet försvunnit och istället placeras ett bekräftande ”ju” intill männens beteende. I svaret återkommer hans syn på den politiska debatten i KF som ett ”spel”, och vissa insikter i spelet anses vara förbehållna de manliga politikerna.

Informanternas svar visar att det finns en gemensam övertygelse om att männen i fullmäktige talar mer än kvinnorna. Den uppfattning som de tillfrågade ger uttryck för stämmer alltså väl överens med de idag nära tjugo år gamla resultaten från Thelanders studie.

5.3. Personangrepp

Personliga attacker på motdebattörer är en språkhandling som tar stor plats i det politiska spelet, och har i tidigare forskning visat sig vara relevant i frågan om kvinnliga och manliga roller (se 2.3.).

Analysen är uppdelad i två avsnitt: ”Angrepp” och ”Bemötande”. Det första avsnittet berör de debattinlägg där politikerna på ett mer generellt plan väljer att ha en aggressivare, mer personorienterad, strategi. Det

andra avsnittet behandlar hur ett inlägg bemöts, oavsett motdebattörens aggressivitet.

Uppdelningen av personangrepp utifrån ett attackerande eller bemötande perspektiv är inte oproblematiserbar, då ett beteende i en attack också innebär ett bemötande, och uppdelningen bör främst betraktas som verktyg för att enklare åskådliggöra vissa skillnader i informanternas tolkning av frågan. De två avsnitten kommer i sammanfattningen att diskuteras tillsammans.

5.3.1. Angrepp

Här analyseras således de svar som utgår från ett mer allmänt plan och där informanterna tolkar personangrepp som en aggressiv debattstil.

FRÅGA 3. *Anser du att personangrepp används lika ofta av kvinnor som av män?*

CITAT 8. *Anders Grankvist, (opposition, heltidspolitiker)*

Absolut inte. Det där är ju ett fenomen som är mycket vanligare bland män, men som inte är helt ovanligt bland yngre kvinnor. Där är det en lite aggressivare ton. Lite mindre skillnad på sak och person ibland. Som inte finns hos äldre kvinnor. /.../ Men det här med att sätta epitet på någon motdebattör, att 'du är ju *ansvarslös*, det märks att du inte har barn'. Det tror jag bara jag har hört några vänsterpartistiska kvinnor säga, annars är det män som säger sånt.

I citat 8 framgår att Grankvist är övertygad om att manliga ledamöter är aggressivare i debatten. Yngre kvinnor sägs kunna ha ett aggressivare sätt, de kan attackera motståndarens personliga egenskaper snarare än själva sakfrågan i debatten (detta diskuteras vidare i kapitel 8). I svaret ses också Grankvists borgerliga tillhörighet: det är "bara" kvinnor på vänsterkanten som kan komma med påhopp om effekten av att inte ha barn. Han konstaterar i citatet att "annars är det män som säger sånt", alltså oavsett partitillhörighet. Vänsterpartistiska kvinnor kan därmed ha samma låga nivå/moral som männen. Det uppskattas inte av Grankvist och avslöjar en diskurs om vad kvinnor och män kan säga debatterna.

I intervjun med Anne Skoglund kom frågan om personangrepp upp i samband med KF:s debattklimat. I följande avsnitt finns ett något längre utdrag med en infälld fråga, då Skoglunds svar inte bör tas ur sitt sammanhang.

CITAT 9. *Anne Skoglund (majoritet, heltidspolitiker)*

Men givetvis skapar vi ett klimat tillsammans, och de som inte alltid riktigt håller sig till reglerna, dom är kända. Det finns vissa som alltid är i luven på varandra /.../Lite teater. /.../Men det är också dom som det skrattas åt./.../ Det är ett spel på något sätt. Dom spelar ut varandra lite grann /.../Jag kan tänka mig att för en åhörare som aldrig varit där så skulle det kunna upplevas som chockartat, men för oss som vet att dom här personerna och går ut sen, dunkar varandra i ryggen och fikar ihop, vi vet att det är inte mer än ett spel.

FRÅGA 4. *Är det både män och kvinnor som sysslar med det här spelet?*

CITAT 10. *Anne Skoglund (majoritet, heltidspolitiker)*

Det är män. Det är *alltid* män. Som bär sig åt så. I *vår* församling. Jag har aldrig varit med om kvinnor står och munhuggs, tvärs över salen, replikskifte på replikskifte... och blir personliga och så. Aldrig. Det kan vara *en*, att någon trycker till så där, men inte det här som pågår, som gör att övriga församlingen följer en dramatiserad dialog. Nej, det är män.

Skoglunds svar bekräftar också Grankvists uppfattning om att det främst är manliga politiker som går till personangrepp. Ordvalen i citat 9 och 10, ”teater” och ”dramatiserad dialog”, framhäver de manliga politikernas agerande som ett skådespel. Fullmäktigesalen blir precis som i Grankvist svar (se citat 3) en teaterscen, där vissa är skådespelare och andra åskådare. Det är ett skådespel att roas av, det är enligt Skoglund ”dom som det skrattas åt”, vilket påminner om Ohlssons (2003) studie där humor och männens underhållande position visade sig vara en viktig faktor i genusprocessen.

Det är intressant att de dramatiserade dialogerna beskrivs som ett ”spel”, det implicerar att de är iscensatta. Skoglund betonar att de män som går till personliga angrepp mot varandra är vänner och ”dunkar varandra i ryggen” när de lämnar sammanträdet. Detta beteende kan tolkas som ett exempel på dessa politikers professionalitet; de håller isär arbete och privatliv. Men om detta drama är ett mönster i fullmäktiges debatter som skapar mycket plats åt de manliga politikerna ter sig dessa dialoger snarare som ett spel, utan förankring i verkliga känslor, där manliga politiker samarbetar för att synliggöra varandra (se också kapitel 7 och 8).

CITAT 11. *Maria Lindgren (opposition, fritidspolitiker)*

Det är inte bara dom som *har* makt, det känns också som att det är dom som *vill* ha makt. Eller dom som vill utmärka sig, dom är också lite tuffare.

Lindgren relaterar personangrepp med dem som ”har makt”, men vilka dessa är utvecklas inte vidare. En ”tuffare” retorik associeras också med dem som vill synas, vilket antyder att statussträvan och aggressivitet hör samman i KF:s diskurser.

5.3.2. *Bemötande*

Här citeras och diskuteras de svar som behandlar hur ett inlägg bemöts och informanternas individuella beteende.

FRÅGA 5. Är du lika hård i debatten mot kvinnor som mot män?

CITAT 12. *Stefan Sandberg (majoritet, fritidspolitiker)*

Nej, det är nog en skillnad. Om jag gör en attack mot en man blir det väldigt mycket fokus på siffror, fakta. Brute force. Brutal match, det är en boxningsmatch på något sätt. Medan jag tror att språket innehåller mer metaforer om jag går in i debatt med en kvinna. Kanske kopplingar till sånt som kan uppfattas som mer kvinnligt. Att spela på en känsla.

Stefan Sandberg är hårdare mot män och hans svar innebär också ett exempel på hur kvinnors och mäns språkstilar skapas. När Sandberg riktar sig med ”siffror” och ”fakta” till männen, och ser på deras debatt som en ”boxningsmatch” ikläder sig Sandberg en traditionell politikerroll med aggressiva förtecken och hans språk och beteende formas av detta. De manliga motdebattörerna kan möta honom med samma språk och spela samma politikerroll. Men när Sandberg istället smyckar sitt språk med metaforer och pathos, dvs. en retorik som grundar sig på känslologiska argument, skapas ett omständligare och mildare språk. De kvinnliga motdebattörerna förväntas att svara med samma språk och får därmed inta mindre aggressiva roller. Det blir ett språkligt mönster som genererar olika talarroller.

Som framgår i citat 12 beskrivs debatter med manliga politiker med metaforen ”boxningsmatch”, en tävlingsform med mycket ”manliga”

konnotationer: två muskulösa män tävlar om vem som bäst kan slå ned den andre. I boxningsringen finns traditionellt sett ingen plats för kvinnor, och jag anser att Sandberg tydligt aviserar att den klassiska politiska debatten fortfarande utspelar sig mellan männen, med ett politikerspråks klassiska tyngdpunkt på siffror och fakta.

När Anne Skoglund fick frågan om hon var lika hård mot en kvinnlig som en manlig meningsmotståndare, blev hennes svar en glidning från ett jakande till ett nekande svar.

CITAT 13. *Anne Skoglund (majoritet, heltidspolitiker)*

Ja, jag är nog det, jag gör nog ingen skillnad. Men i fullmäktige vet jag ju mina motståndares fel och brister. Och jag känner ju dom lite grann nu efter sju år. Jag vet ju vad dom säger, hur hårt dom går på. Men jag gör *ingen* skillnad där. Och *skulle* jag göra det... jag *kanske* är mjukare mot tjejerna. Ja, det är jag nog i så fall. Jag har lättare för att bli 'puh, nolla' mot en manlig motståndare än vad jag har att bli så mot en kvinna. Det är liksom ingenting jag sätter i taktik, att jag gör så, men när du frågar nu, så tror jag inte att jag har varit riktigt lika hård, eller ifrågasättande, av kvinnorna som jag är av männen.

Skoglunds glidning från en pol till den motsatta är intressant, och röjer en diskurs om jämlikt bemötande. Inledningsvis betonar hon två gånger att hon inte bemöter kvinnor och män på olika sätt. Svaret modifieras därefter med ett tvekande "kanske" innan Skoglund slutligen konstaterar att hon i själva verket lättare avfärdar manliga debattörer som "nollor". Efter att ha tillstått det poängterar Skoglund genast att det inte är något "hon sätter i taktik", vilket är exempel på samma diskursmedvetenhet.

CITAT 14. *Maria Lindgren (opposition, fritidspolitiker)*

Min känsla är att män är hårdare mot män. Men å andra sidan så finns det ju kvinnor som är ganska hårda också. Som Annelie Hultén. När hon blir tillräckligt förbannad på Kia, så kan hon vara väldigt tyken. Och Kia kan också vara väldigt tyken.

Lindgrens första reaktion på frågan är att "män är hårdare mot män". Därefter lyfter hon fram att även kvinnliga politiker kan vara "hårda". De två kvinnorna som Lindgren namnger är gruppleddare för socialdemokraterna och miljöpartiet. De använder enligt henne en annan stil än kvinnorna med lägre positioner. Här framträder alltså samma tendens som i Lindgrens tidigare beskrivningar av kvinnlig och manlig retorik (se citat 2): Kvinnor med makt utgör språkliga undantag.

Anders Grankvists svar bekräftar Lindgrens känsla av att män är hårdare mot män, och Grankvist har också en förklaring till varför.

CITAT 15. *Anders Grankvist (opposition, heltidspolitiker)*

Absolut, det är genomgående så. Man är inte lika hård mot kvinnor som mot män. Och det tror jag är självbevarelsedrift. Det ser så illa ut att vara hård mot en kvinna i debatten. Om du tittar igenom yttrandeprotokollen så märker du det oerhört tydligt på Göran Johansson, hur han fullständigt kan göra ner andra män, men när det är gäller kvinnor, då säger han inte 'idiotiskt' då säger han 'dåligt påläst'. /.../ Och det vet han ju hur det ser ut; hur ser det ut om en sextioårig maktbävare, känd i landet, ger sig på en äldre kvinna som står och läser ur manus?

Grankvists svar visar en viktig skillnad mellan hur kvinnor och män behandlas i KF. Den kvinnliga debattören bemöts med neutralare epitet än den manliga. Här ses ett av Camerons exempel på hur genus skapas, genom att tilltala kvinnor och män på olika sätt konstrueras också olika sociala identiteter (Cameron 2001:127). Grankvist beskriver detta mönster i allmängiltiga termer: "*man är inte lika hård mot kvinnor*". Därmed kan han också påstå att han vet vad kommunstyrelsens ordförande Göran Johansson vet.

Grankvists svar visar en medvetenhet om den jämställdhetsdiskurs som säger att kvinnor inte skall behandlas nedlåtande, och han ställer den retoriska frågan "hur ser det ut?" Det är underförstått att det inte går för sig, en viktig man kan inte riskera att attackera en kvinna. När Göran Johanssons ålder påtalas är det en retorisk poäng, Johansson är äldre och mäktig – en patriark – men när kvinnan i exemplet är "äldre" (och kvinna) är det underförstådda budskapet att en sådan person måste behandlas med varsamhet, hon är bräcklig. I Grankvists retoriska förklaring poängteras återigen att kvinnor är bundna till manus, vilket i KF:s diskurser ytterligare förstärker intrycket av kvinnans underlägsna position.

Med medvetenheten om att kvinnor inte får behandlas respektlöst eller nedlåtande uppkommer alltså en ny särbehandling. Kanske har den i sin tur ha fått liv av den ålderstigna idén om kvinnan som upphöjd och värnlös varelse och mannen som beskyddande gentleman.

Informanterna är överens om att manliga politiker generellt sett är aggressivare i sina inlägg, och att de i högre grad går till personangrepp på sin motståndare. Männerna är också hårdare mot varandra än vad de är mot kvinnor.

5.4. Kroppsspråk

Retorik handlar inte bara om språkliga uttryck, utan även om röst, gester, och utstrålning. Detta var vad Sandberg tog fasta på i samband med frågan om olika talarstilar. Han var också den siste att intervjuas, vilket innebar att jag inte kunde undersöka om de övriga hade liknande attityder till politikernas kroppsspråk och utstrålning.

FRÅGA 5. Skiljer sig kvinnors och mäns talarstil åt i KF?

CITAT 16. Stefan Sandberg (majoritet, fritidspolitiker)

En hel del kvinnor använder klassiskt manlig talarteknik. Man höjer rösten, ett typexempel är kanske Annelie Hultén. Hon lägger på en rätt sur min, tar bort alla leenden, är väldigt sträng och strikt, och så talar hon precis som hon, jag bara gissar, hört sina manliga partikollegor tala i åratal. Och det funkar, jag förstår ju vad hon säger, men det jag hör stämmer inte med det jag ser.

Som framgår i citat 16 anser Sandberg att en del kvinnliga politiker använder en ”klassiskt manlig talarstil”. Istället för att exempelvis säga att många kvinnor och män använder liknande talarstilar, framhävs med denna benämning att vissa stilar inte tillhör kvinnliga politiker på samma sätt som de manliga. Det är inte den namngivna kvinnliga kollegans grammatik eller retorik som får definiera vad Sandberg menar med ”manlig talarteknik”, utan det handlar i första hand om röst, kropp och utstrålning. Den ”manliga” stilen beskrivs genom att påtala kollegans höjda röst och frånvaron av leenden och värme.

Sandberg redogör också för sin personliga reaktion inför denna stil, ”det stämmer inte”, stilen fungerar inte tillsammans med en kvinnlig avsändare. I citat 17 och 18 följer fortsättningen på Sandbergs uppfattning om olika talarstilar.

FRÅGA 6. Hur talar de kvinnor som inte väljer den ”manliga” talarstilen?

CITAT 17. Stefan Sandberg (majoritet, fritidspolitiker)

Till exempel Birgitta Alme. Jag gillar hennes sätt att framföra sina inlägg, hon har en *mjuk* aggressivitet. Det innebär att hade någon annan sagt det, kanske med en annan röst eller utan den här mjukheten och kanske den här kvinnligheten som hon utstrålar, så hade det säkert låtit mycket vassare. Jag tror att det har väldigt är en mycket med vem som

säger en sak. Alme spelar nog väldigt mycket på sin kvinnlighet, moderlighet på något sätt”. /.../ Ja, hon är varm och lite *rund*. Alltså inte så. Det är svårt att förklara kroppsspråket i grammatik. Men hon utstrålar på något sätt en öppen famn. Och då stämmer det hon säger med det hon kommunicerar med kroppen.

Den andra språkstilen som kvinnliga politiker använder karakteriseras av en ”mjuk aggressivitet”. Med detta menar Sandberg användningen av en ”annan röst”, och en ”kvinnlighet”. Och den kvinnlighet som han syftar på är den klassiska välkomnande modersrollen, en ”öppen famn”. I citatet framgår att genom att vara moderlig kan den kvinnliga politiker uppnå samstämmighet mellan budskap och avsändare, då ”stämmer det hon säger med det hon kommunicerar med kroppen”.

Sandberg relaterar till en diskurs där kvinnligt kön och en ”varm” utstrålning är intimt förbundna. Det är därför intressant att han tror att Alme ”*spelar... på sin kvinnlighet*”. Det är alltså inte en automatisk egenskap hos alla kvinnor utan något kvinnan själv kan styra, och enligt Sandberg minskas kvinnliga politikers trovärdighet om de väljer att inte utstråla den rätta värmen.

Jag ville också veta om Sandberg ansåg att det fanns ett motsvarande korrekt ”manligt” sätt att vara.

FRÅGA 7. Och vad ska män utstråla?

CITAT 18. Stefan Sandberg (majoritet, fritidspolitiker)

Ja. (paus). Det handlar väldigt mycket om status. Och det erkänner jag villigt, jag är lite grann med på tävlingen om vem som har dyrast slips. För det spelar roll. Bland oss män. Det syns vem som har den dyraste slipsen, den lyser som en form av titta-på-mig-signal när man talar också./.../ Sen är det ju vissa gester. Vi har Bo Lundgrens klassiska ’Vi måste-sänka-skatterna. (Visar med handrörelser). Och Jan Hallberg, han är rolig. När man ser honom förbereda sig inför ett anförande, ser man under bänken hur han gör sin gester./.../ [H]an bygger upp sitt tal på det. [D]e (gesterna) är förutsägbara på hans tonläge. Men därmed är han ju också effektiv, bara genom att han gör gesten.

En man ska utstråla ”status” och i svaret framkommer att ett sätt för män att få uppmärksamhet och klättra på statusskalan är att använda – en traditionellt manlig accessoar – en dyr slips.

Sandberg nämner också ”gester” som ett manligt kännetecken, en klassisk beståndsdel i politisk retorik. Han härmar Bo Lundgrens handrörelser och talar uppskattande om kollegan Jan Hallbergs

förutsägbara gester. Det är alltså två män, varav den ena är en regeringsmedlem, som får exemplifiera den manliga stilen. Till skillnad från beskrivningen av den kvinnliga stilen finns inte en enda benämning av deras sätt som *manligt*.

I detta avsnitt analyserades enbart Sandbergs svar. Han är mycket influerad av klassiska diskurser om manligt i politiken, och hans svar visar tydligt att kvinnliga och manliga politiker bör följa olika koder för att ge ett kompetent och trovärdigt intryck i debatterna. Kvinnor skall sträva efter att utstråla värme och mjukhet och män skall klättra på statusskalan.

6. Analys 2: Det goda politikerspråket

Politikerspråk har kritiserats för att vara såväl innehållslöst som svårforcerat och manipulativt. När kvinnorna började synas på den politiska arenan uppstod en förhoppning om att de skulle ta med sitt mer "vardagsnära" språk till politiken (Thelander 1986:11-12). Jag vill veta hur informanterna ser på politikerspråket idag, vilken inverkan diskurser om politiskt språk har på kvinnliga och manliga politiker. Detta kapitel är uppdelat i två avsnitt, "Ett gott debattspråk" och "Att vara en god talare". Kapitlet avslutas med en sammanfattning av informanternas syn på språket i kommunfullmäktige.

6.1. Ett gott debattspråk

Här analyseras vilket språk informanterna anser borde användas i KF. I svaren framkommer både hur informanterna själva försöker tala och vilket språk de värderar högst.

FRÅGA 8. Vad tycker du är ett bra politiker- och debattspråk?

CITAT 19. Maria Lindgren (majoritet, heltidspolitiker)

Dels tycker jag att det handlar om att man försöker anpassa till åhörarna, så att man inte använder, eller inte konstant i alla fall, använder alltför mycket byråkratiskt språk. Det jag försöker göra är att jag säger ett krångligt ord, som jag tycker är det mest distinkta jag kan använda, så brukar jag säga en synonym därefter, för att det ska bli lättare. Sen så tycker jag också att det som är retoriskt snyggt, det är ifall man använder alla dom här klassiska knepen som finns. Man räknar upp tre saker, eller

man sätter saker i motsatt förhållande till varann. Lite sådana tricks. Eller använder bildspråk. Det tycker jag också är bra. Sen är det också, i Göteborg i alla fall, en nödvändighet ifall du ska definieras som en god talare, att du uppfattas som rolig. Du måste säga saker som bringar skratt i församlingen.

I Maria Lindgrens svar ses byråkratiskt språk som något negativt, och hon trotsar därigenom en diskurs inom det äldre politikerspråket, där det politiska språket hade stora likheter med den byråkratiska kansli-svenskan. Tre faktorer är viktiga i det goda politikerspråket: ett lätt-förståeligt språk, retoriska knep och humor. De två första komponenterna beskriver Lindgren i jagform, vilket automatiskt ger intrycket att hon själv står bakom värderingarna. Vid humorns betydelse övergår Lindgren till duform vilket medverkar till att humor i politikerspråk får en annan position än de övriga två. Pronomenetbytet är ett tecken på en övergång från personliga åsikter till allmänna diskurser i KF. Lindgren förmedlar att humor inte är något hon självmant väljer att inkludera i ett gott debattspråk, det är en "nödvändighet".

CITAT 20. *Anne Skoglund (majoritet, heltidspolitiker)*

Ett tilltalande språk, eller ett språk som känns lätt, inte för byråkratiskt. Man ska inte lägga till en massa tilläggsord sådär, som inte för diskussionen framåt. Så enkelt budskap, eller så enkel förmedling av budskapet som möjligt. Också om man kan hålla sig inom givna ramar, alltså tidsramar. Man *måste* inte alltid ta sina tre minuter i anspråk alltid. /.../Man kan säga väldigt mycket på kort tid, och så kan man säga väldigt lite på maxtid, och ordförande måste slå med klubban i bordet och meddela att tiden är slut. Alltså konkret, kort, fram med budskapet. Det tycker jag är härligt att lyssna på.

I Anne Skoglunds svar ses precis som i Lindgrens svar en reaktion mot det omständliga byråkratiska språket. Den i citatet efterlysta enkelheten bör också resultera i att talaren inte alltid tar all den tillåtna tiden i anspråk. En del i ett gott politikerspråk är således förmågan att hålla sig kortfattad och konkret. Dessa två komponenter värderades också högt hos de kvinnliga informanterna i Thelanders studie (1986). Och kanske är det både förhoppningen och uppfattningen om det "kvinnliga" språkets vardaglighet som lämnat ett avtryck hos många kvinnliga politiker, och reflekteras i deras värderingar.

I Lindgrens svar förändrades den personliga åsikten till en allmän värdering i frågan om humorns betydelse. Hos Skoglund hålls istället hela svaret på en allmän nivå, där "man" är subjekt. Och i citatets sista

strof framkommer också Skoglunds position, hon är inte den agerande, den som talar detta goda språk, utan hon är den som lyssnar.

CITAT 21. *Anders Grankvist (opposition, heltidspolitiker)*

Jag ska förklara sammanhangen från A till Ö, hur jag har kommit till min slutsats. Har jag inget skäl så har jag inget skäl, då säger jag det, 'det här är en värdering'. /.../ Det tycker jag är ett bra sätt att prata. Sen om jag använder svåra ord, det gör jag säkert, men oftast så tycker jag att dom behövs, för att markera en skillnad. /.../ Så det är egentligen min grundhållning, att mitt inlägg ska tillföra något i sak. /.../ Men sen måste det kryddas med, nåt sting. Så att folk tycker att det är lite skoj, för det är den värderingen som gäller nu.

Anders Grankvist betonar liksom Lindgren och Skoglund vikten av att vara tydlig, och där lägger han också till tydlighet på argumentationsnivån. Till skillnad från sina kvinnliga kollegor anser han att det är förklarandet av sammanhang som skapar förståelsen, ”svåra ord” kan däremot användas. Även Grankvist tar upp humor som en viktig faktor i ett bra politikerspråk. Liksom Lindgren förklarar han humorns närvaro i inläggen såsom ett ”måste” i dagens debattklimat, snarare än något han själv valt att använda.

CITAT 22. *Stefan Sandberg (majoritet, fritidspolitiker)*

När vi talar, tycker jag att det är bra om vi använder ett intressant, målande och ändamålsenligt språk. Där vi inte bara smetar ut det till något som alla ska begripa, för det måste finnas en utmaning också, i att lyssna. Annars gör vi det inte. Vi lyssnar inte till något som är utsmetat.

Sandberg återknyter i citat 22 till den tradition inom den politiska sfären som säger att språket närmast ska vara en uppvisning, en konststart. Hans beskrivning av ett gott politikerspråk liknar också det utsmyckade språk som de äldre manliga politikerna i Århus kommunfullmäktige använde (Gomard & Krogstad 2001:97ff). Språket skall innebära en utmaning för åhörarna, och det är denna utmaning som får andra att lyssna, inte det enkla språket.

Bland de intervjuade politikerna existerar en viss samstämmighet kring vad som är ett gott politiker- och debattspråk. Lindgren, Skoglund och Grankvist betonar alla vikten av tydlighet, Lindgren använder enklare synonymer vid svåra ord, Skoglund efterlyser konkreta och kortfattade budskap och Grankvist vill förklara sammanhang och bakgrund. Stefan Sandberg söker däremot en utmanande och stimulerande funktion

hos politiska språket, och instämmer inte med de övrigas åsikter. De båda manliga informanternas uppfattningar närmar sig dock varandra. Både Lindgren och Grankvist svar påvisar en humordiskurs i kommunfullmäktige.

6.2. Att vara en god talare

En faktor som ofta betonas i diskussionerna kring genuskonstruktion är samspelet mellan kvinnor och män. De är båda aktiva medskapare av genusidentiteter vilket bland annat innebär att hur de ser på sig själva som talare inverkar på genusprocessen.

FRÅGA 9. Tycker du själv att du är en bra talare?

CITAT 23. Anne Skoglund (majoritet, heltidspolitiker)

Ibland, ibland kan jag känna mig nöjd. Och det är ofta när det kommer spontant så där, ofta när jag blir lite provocerad. Pulsen går upp lite grann, och jag bemöter på ett sätt som inte alls är förberett /.../ Det är inte sådär att 'hjälp nu var det ingen som förstod vad jag sa' och 'nu gick jag för hårt fram' /.../ Sen är det ju ibland motsatsen. Ibland kan jag nog uppfatta... 'herregud var det någon som fattade vad jag egentligen menade'. Då är det ofta om man har krånglat in sig för mycket /.../ och använder just det språk vi talade om, med förkortningar, liknelser som inte en människa har en aning om /.../ Och då kan jag tänka sen att 'meningslös fakta'.

I svaret framgår att Skoglund är "nöjd" med sig själv som talare, och hon ser sina spontana och oförberedda inlägg som de bästa. Hon tillägger dock att det finns situationer då hon inte är nöjd med sin talarprestation, dvs. när hon använt det interna språkbruk som politiker också brukar kritiseras för att använda. Det är dock inte är allmänhetens oförståelse som Skoglund oroar sig för, utan övriga ledamöter i KF. Med beskrivningen av detta språk som "meningslös fakta" framträder också att Skoglund inte ser någon poäng i att tala för talandets skull.

CITAT 24. Maria Lindgren (opposition, fritidspolitiker)

Sen hoppas jag, jag har ändå fått uppfattningen att det är del som tycker att jag är en relativt god talare. Men det är ju alltid väldigt svårt att avgöra. /.../ Men jag har lärt mig en del taktiska prylar nu. När man blir påhoppad, så svarar man inte alltid på påhopp, utan man väljer att

svara på de påhopp man vill, eller man tar vad som syns vara en replik, men egentligen så attackerar man igen. Eller svarar bara lite kortfattat. Och sen så tror jag att jag redan från början var ganska lös i förhållande till mikrofonen. /.../ Det är ju säkert 40 cm till mikrofonen, och en del *hänger* på bänkarna, för att vara säkra på att höras. Jag vet att jag har relativt stark röst, så jag behöver inte göra det. Utan jag ser istället till att stå ganska fritt /.../ Också försöker man ju söka ögonkontakt med den eller dom som man debattera *emot*. Och om man säger något som uppfattas som roligt, då känner man också det stödet. /.../ Jag tycker att jag är en någorlunda god talare. Man kan alltid bli bättre.

Inledningsvis markerar Lindgren med ordval som ”hoppas” och ”relativt” en viss återhållsamhet i sin uppfattning om sig själv som en god talare. Längre fram i citatet framgår dock tydligt att hon är en mycket medveten talare, hon ”*ser till* att stå ganska fritt” och verkar ha utarbetat en mycket god talarteknik. I svaret ses också en medvetenhet om kroppsspråkets betydelse, och en diskurs om en höjd rösts betydelse antyds. Den viktiga humoraspekten påtalas återigen och precis som hos Skoglund finns också en liten markör om att Lindgren inte är helt nöjd, ”man kan alltid bli bättre”.

CITAT 25. *Anders Grankvist (opposition, heltidspolitiker)*

Ja, jag tycker att jag är en bra talare. Jag tycker att jag kombinerar ett välstrukturerat sakinnehåll med ett hyfsat underhållningsvärde. I alla fall i den konkurrens som är. Och jag får intrycket att jag uppskattas för det. Det är inte ovanligt i alla fall, att folk kommer fram efteråt... ’det där var bra, det var bra att det kom fram. Där tryckte du allt till henne’. Där får man ju kvitto på att ok, dom skäms inte för mig i alla fall.

Anders Grankvist ger direkt ett jakande svar på frågan, och en snabb förklaring på varför han är en god talare; han har ett ”välstrukturerat sakinnehåll” och kan roa sina åhörare. Med en anspelning på den existerande konkurrensen antyds också att det inte finns särskilt många goda talare i KF. Till skillnad från övriga informanter tar Grankvist upp exempel på hur kollegor har berömt honom efter debatter.

CITAT 26. *Stefan Sandberg (majoritet, fritidspolitiker)*

Jag skulle nog vilja påstå att jag är den bästa talaren, eller mest erfarna i x-gruppen. Och jag tycker att det är tråkigt, det hade varit roligt om vi kunde lyfta varandra.

Stefan Sandberg ger ett klart ett jakande svar, han ser sig inte som en god talare utan den "bäste" sin fullmäktige-grupp. Precis som i Grankvist svar framgår alltså att många andra talare är mycket sämre. I citatet finns också en skillnad jämfört med övriga informanternas svar. Sandberg förklarar inte varför han är den bästa talaren med annat än att han är den mest "erfarna".

I Thelanders studie placerade de kvinnliga informanterna sig generellt högre upp på talarskalan än de manliga. I denna undersökning ansåg alla informanter sig vara goda talare, männen jämför sig i högre grad med andra talare och de kvinnliga informanterna påtalar att de kan bli bättre. De avviker således från Thelanders resultat. Informanterna har dock valts ut för att de svarade utförligt och självständigt och bör i det här fallet inte betraktas som ett representativt urval.

6.3. Sammanfattning av informanternas syn på språket i KF

Kvinnors retorik beskrivs av Anne Skoglund som känslös, personlig, och kortfattad. Männen retorik är faktabaserad och innehåller ofta personangrepp, de manliga politikerna tar upp mer plats och taltid i fullmäktigesalen. Skoglund uppfattar sig själv som en god talare, och försöker tala som hon anser att politiker ska tala: kortfattat och konkret. Skoglund kritiserar männen för deras benägenhet att tala länge och aggressivt, men de manliga politikerna framträder i hennes svar som underhållande aktörer på fullmäktiges arena.

Maria Lindgren förklarar skillnader i retorik med den officiella hierarkins inverkan och inte med kön, och tecknar två språkstilar: den ena stilen är artigare, mer sakinriktad och kortfattad. Denna stil visar således stora likheter med Skoglunds "kvinnliga" stil. Den andra stilen utmärks av aggressivitet, direktitet och hög talaktivitet. I sin beskrivning av språkstilarna relaterar Lindgren den förstnämnda till kvinnliga talare längre ned i hierarkin, och den senare till det språk som männen och de högt uppsatta kvinnorna talar. Därmed framgår också att det senare, "högre", språket ses som det manliga språket, och det "lägre" som det kvinnliga.

Det goda politikerspråket bör enligt Lindgren vara lätt att förstå och innehålla klassisk retorik, och avgörande för att lyckas som talare i fullmäktige i Göteborg är förmågan att vara rolig. Lindgren har god kontroll över sitt språkliga beteende, hon lutar på sin röst, sitt rörelsemönster och sin debattaktik. Hon intar inte samma tydligt negativa attityd till den ”manliga” språkstilen som Lindgren gör.

De manliga informanterna har båda tydliga uppfattningar om i synnerhet kvinnliga talarstilar. Den kvinnliga politikern beskrivs av Anders Grankvist som mer sakinriktad och i högre grad bunden till manus och parti. Enligt honom använder sig de kvinnliga debattörerna inte av aggressivitet och blir därför sämre debattörer.

Den manliga politikern framträder i Grankvist svar främst som kvinnornas motsats. Männerna angriper och ber inte om ursäkt för sina påhopp. De upprepar inte heller vad de redan sagt, till skillnad från de kvinnliga debattörerna.

Stefan Sandberg anser att det dels finns kvinnliga politiker som använder ”klassiskt manlig talarteknik”, vilket innebär att talaren har en sträng utstrålning, utan leenden och med höjd röst. Dels finns också de kvinnor som använder vad Sandberg kallar en ”mjuk aggressivitet” när de talar. De har en mjukare röst och en ”kvinnlig” utstrålning.

De manliga politikerna pratar mer, använder specifika gester och strävar efter att uppnå högre status i fullmäktigesalen, vilket bland annat manifesteras i yttre symboler som val av slips. Sandberg anser att språket i KF ska bjuda motstånd och utmana sina åhörare. Både Grankvist och Sandberg ser sig själva som en mycket god talare.

7. Analysresultat

Syftet med undersökningen är att se hur föreställningar om språk bidrar till att skapa genusidentiteter i Göteborgs kommunfullmäktige. Utgångspunkten för analysen är att uppfattningar om språkstilar och hur vi talar om varandra är avgörande komponenter i en genuskonstruktion. Det är således viktigare hur kvinnor och män *anses* tala, än deras *faktiska* tal.

Den tydligaste skillnaden mellan de fyra informanternas uppfattningar fanns mellan de kvinnliga och manliga politikerna, vilka i båda fallen utgörs av en heltidspolitiker och en fritidspolitiker, och syns främst i värderingen av den andra gruppens språkstil. Manliga politikerna är således mer negativa till kvinnliga politikers retorik, och vice versa. En viss samstämmighet kring vad som definierar den kvinnliga och manliga talaren kan ses mellan de båda grupperna (se 6.3). Informanterna ger

olika förklaringar till varför de påtalade skillnaderna existerar, och de varierar mellan hierarki och biologi, traditioner och vana.

Analysen av intervjuerna visade att de aspekter som aktivt bidrar till kvinnors och mäns genusidentiteter i KF i första hand handlar om *bemötande, tilltal och aggressivitet*.

7.1. Genusprocesserna

I intervjuerna framkommer att männen inte är lika hårda mot en kvinnlig motdebattör som de är mot en manlig. Detta beteende exemplifierades av Anders Grankvist med ett artigare tilltal (se citat 15), och det mindre laddade tilltalet som han beskriver bidrar till att kvinnliga politiker får en annan roll i debatten. Det "görs genus" på dem (se avsnitt 3.2). De behandlas artigt som "kvinnor" och inte som meningsmotståndare i en politisk debatt.

Sandbergs vana att använda metaforer och känslargument (se citat 12) när han debatterar med kvinnor härstammar ur traditionella diskurser om kvinnligt språk (se exempelvis Kramer 1978). Sandberg försöker tala med kvinnor på vad han anser vara deras eget språk, vilket resulterar i ett mindre direkt och mer omständligt tilltal. Hans språkliga bemötande blir, på samma sätt som det artiga tilltalet, en del i skapandet av genusidentiteter; kvinnor får en annan position än männen.

De båda manliga informanterna diskuterar också de kvinnliga politikernas språk och sätt att debattera. Kvinnliga debattörer har enligt Grankvist ett ursäktande och osäkert språk, och hon beskrivs bland annat som en dålig gladiator (se citat 3). Förväntan är en viktig identitetsskapande faktor: vi uppfattar vad vi förväntar oss att uppfatta (se exempelvis Cameron 1992a). Kvinnliga politiker förväntas vara osäkrare än sina manliga kollegor. Därmed hindras också den kvinnliga politikern från att uppfattas som annat än just osäker. De kvinnliga informanterna framstår och ser på sig själva som medvetna och goda talare, men riskerar på grund av denna genusprocess ändå att ses som osäkra debattörer.

Sandberg beskriver två slags kvinnliga talare, den ena använder en "manlig" talarstil, och den andra en "mjuk aggressivitet" (se citat 17). Den förstnämnda stilen uppskattas inte av Sandberg då den inte överensstämmer med politikernas kvinnliga identitet, och därmed utsätter han de kvinnliga politikerna för det av Gomard och Krogstad (2001:29) omtalade dilemmat: de kvinnor som använder en alltför manlig stil, dvs. intar en traditionell politikerroll, riskerar att förlora

trovärdighet då detta beteende inte ses som förenligt med en kvinnlig identitet.

Den andra talarstilen är enligt Sandberg mer i samklang med sin avsändare, då den till skillnad från den förstnämnda har ”kvinnliga” förtecken i form av en varm och välkommande modersfamn. Detta innebär att Sandberg uppmuntrar kvinnor att stanna kvar i en modersroll; han gör genus i form av traditionell kvinnlighet.

Tidigare forskning har visat att aggressivitet och respektlöshet (se Gomard & Krogstad 2001) värderas högt i den politiska diskursen. De språkliga strategier och bemötanden som diskuterats ovan hindrar kvinnliga politiker från att anta den roll som ger mest effekt i debatterna. Därmed görs, på samma sätt som i Gomards (1994) studie, kvinnlighet i form av låg status på de kvinnliga politikerna.

Manliga politikers tendens att, till skillnad från kvinnliga debattörer, inte skilja på sak och person påtalas av både Skoglund och Grankvist och verkar vara ett återkommande mönster i fullmäktiges debatter. Manliga ledamöter utnyttjar personangrepp för att synas, och synliggör och skapar på så sätt också status åt andra män. De gör genus genom att de bara synliggör manliga politiker på detta sätt, och skapar en manlig politikerroll där status är en viktig identitetsfaktor.

Anne Skoglund beskriver utförligt manliga politikers aggressivitet och utspel i debatterna, och detta spel är inget hon önskar delta i. Hon beskriver istället sig själv och sina kvinnliga kollegor som de som håller sig till reglerna. Skoglund har mer tålmod i debatter med kvinnliga meningsmotståndare och är hårdare mot män. Hon gör genus genom att premiera ett visst språk för sig själv och sina kvinnliga kollegor. Och hon gör genus genom att öppna för en större och mer aggressiv identitet för de manliga politikerna. Skoglunds beskrivning av kvinnliga debattörers språk speglar också Gomards (1992) studie av kommunfullmäktige i Århus, och samspelar med Sandbergs uppfattning om ”kvinnligt språk”. Detta indikerar att det är fråga om en utbredd språkdiskurs.

Maria Lindgren beskriver precis som övriga informanter två språkstilar i KF, den ena är mer aggressiv och brukas av dem med högre maktpositioner och den andra används av dem med mindre makt. När hon pekar på att det finns kvinnor på höga positioner som använder den aggressiva stilen gör hon genus i sitt svar. Dessa kvinnor framstår som undantag, de använder en stil som kontrasterar mot deras kvinnliga kön.

Lindgren bidrar inte till genusprocesserna på samma sätt som Skoglund. Hennes beskrivning av den egna debattstilen tyder på att hon själv använder den stil som de flesta kallar manlig, och hon verkar också

värdera den högre. Om detta stämmer talar Lindgren inte på det sätt som förväntas av kvinnliga politiker i KF och gör därmed "kvinnlighet" på ett annat sätt än Skoglund.

8. Slutsatser och diskussion

Analysen visar att traditionella uppfattningar om kvinnligt och manligt lever kvar och lämnar avtryck i den politiska diskursen. Det fanns stora likheter mellan Thelanders studie och uppsatsens undersökning. Genusprocesserna i KF innebär att kvinnliga ledamöter förväntas vara både mer som vanliga medborgare, med ett vardagligt språk, och som den klassiska kvinnan: osäkrare än mannen, inte lika självständig eller aggressiv. Ohlsson (2003) visade att humor fungerade som en könskonstituent för manliga talare. Jag anser att *språklig aggressivitet* i fullmäktigedebatterna på samma sätt fungerar som genuskonstituent för genusprocessen i KF. De manliga politikernas identitet skapas genom deras faktiska och förväntade aggressiva språkstil i debatterna. Kvinnliga politiker som använder denna stil ses antingen som undantag, därför att de har makt, eller i Sandbergs fall, som tvivelaktiga. Men det är hela tiden fråga om en manlig stil. Huruvida humor också är en genuskonstituent i KF går inte att belägga närmare, men både i Skoglunds (se citat 9 och 10) och Grankvists svar (se citat 22) antyds en sådan diskurs.

Den kvinnliga identiteten är i de manliga informanternas svar både duktig och påläst, en identitet som många flickor har under hela sin skoltid (se Einarsson 1984). En kompetent men ofarlig roll. Ofarlig för att i KF:s diskurser är det den aktör som angriper som vinner det politiska spelet.

Diskurser om kvinnliga och manliga politiker skapar ojämlika villkor i det politiska spelet. Männen fortsätter att debattera och angripa som de alltid gjort, och för de "nyttillkomna" skapas en annan, mindre framträdande roll. Den aggressiva stilen behöver inte vara en bättre stil, men jag tror att kvinnliga politiker får mindre inflytande om de inte ser till och tillåts att ta samma plats som de manliga politikerna. Genusprocesserna i KF innebär att de kvinnliga ledamöterna hålls kvar på en "andraplats" i debatter och diskussioner.

De fyra informanterna representerar en liten del av Göteborgs kommunfullmäktiges ledamöter. Vad som styrker deras trovärdighet är att deras berättelser ofta bekräftar varandra. Jag ser det därför inte som en förhastad slutsats att informanterna inte är ensamma om sina

uppfattningar, även om det inte är möjligt att dra generella slutsatser för hela KF.

Ett mönster som avtecknar sig tydligt i informanternas svar är att männen i KF framträder som en homogen grupp. De kvinnliga politikererna beskrivs ofta med undantag, vissa kvinnor kunde till exempel gå till personangrepp och använda en annan retorik. Detta fenomen beror antagligen inte på att alla män betar sig likadant i KF, utan på att diskurserna för den kvinnliga politikern fortfarande förhandlas. Männen har länge varit innehavare av rollen som offentlig talare, och informanterna har därför ett invariant och förhållandevis okomplicerat sätt att tänka kring manliga politiker. Kvinnorna har relativt nyss intagit scenen och nya jämställdhetsdiskurser konkurrerar med gamla idéer om kvinnligt språk och beteende, vilket resulterar i mer diversifierade berättelser.

Om Grankvists observationer att unga kvinnor är aggressivare än de äldre kvinnorna stämmer, kan det kunna tyda på att en uppluckring av debattstrukturerna är på väg att ske. Maria Lindgren, som är den yngsta av informanterna, gör också genus annorlunda och uppvisar en annan attityd till det politiska språket.

Genusprocesser förändras hela tiden, de uppstår när vi talar till och om varandra. Människor är dock inte främst processer, vi är individer som ibland stannar vid ett särskilt sätt att tänka, lyssna och agera. Därför kan gamla diskurser om kvinnligt och manligt fortfarande ha inflytande över oss, och Thelanders resultat fortsätter att vara aktuella. Kanske har yngre politiker inte färgats av gamla diskurser på samma sätt som de äldre. Kanske är det bara de yngre politikerna som representerar genusprocessens senaste vändning. Nya diskurser skapas och nya strukturer kommer att skönjas.

Litteraturförteckning

- Cameron, Deborah 1992a. *Feminism and linguistic theory*. THE MACMILLIAN PRESS LTD. Hongkong.
- Cameron, Deborah 1992b. *What makes a linguistics feminist?* Språk, språkbruk och kön. Gunnarson & Liberg (utg.). Uppsala. S. 55-69.
- Cameron, Deborah 1999. Theoretical debates in feminist linguistics: questions of sex and gender. I: Wodak, Ruth (red.) 1999. *Gender and discourse*. SAGE Publications LTD. London.
- Cameron, Deborah, 2001. *Working with spoken discourse*. SAGE Publications. London.
- Case, Susan 1985. *A sociolinguistic analysis of the language of gender relations, deviance and influence in managerial groups*. Avhandling vid State University of New York, Buffalo.
- Case, Susan 1988. Cultural differences, not deficiencies: an analysis of managerial woman's language. *Womans career's: Pathways and Pitfalls*. Larwood & Rose (eds.) Praeger. New York.
- Einarsson, Jan 1984. *Godmorgon pojkar och flickor: om språk och kön i skolan*. LiberFörlag. Malmö.
- Fairclough, Norman 1995. *Critical discourse analysis – the critical study of language*. Longman. London.
- Foucault, Michel 1972. *The archaeology of knowledge and the Discourse on language*. Pantheon. New York.
- Gomard, Kirsten 1992. Working conditions and communicative strategies of woman candidates in TV-election campaigns. Gunnarson & Liberg (utg.). *Språk, språkbruk och kön. Rapport från ASLA:s nordiska symposium, 7-9 nov. 1991*. Uppsala. ASLA: 311-320.
- Gomard, Kirsten 1994. Gender and political language in Denmark. Theories, methods, and problems for research. *Working papers on language, gender and sexism* 4(2).
- Gomard, Kirsten 1997. Doing gender – doing politics: Wie lösen Politikerinnen den konflikt? Braun & Pasero (eds). *Communcation of gender*. Centaurus. Pfaffenweiler
- Gomard & Krogstad (eds). 2001. *Instead of the ideal debate – doing gender and doing politics in Nordic political campaign discourse*. Aarhus University Press. Gylling.
- Gomard, Kirsten 2001. "Negoatiating competence and gender: an analysis of televised political debates in Denmark". 60- 96. I: Gomard & Krogstad (eds). 2001. *Instead of the ideal debate – doing gender*

- and doing politics in Nordic political campaign discourse.*
- Hellspong, Lennart & Ledin, Per 1997. *Vägar genom texten – handbok i brukstextsanalys*. Studentlitteratur. Lund.
- Hirdman, Yvonne 2003. *Genus – om det stabila föränderliga former*. Liber AB. Lund.
- Kramer, C 1978. Male and female perceptions of male and female speech. *Language and Speech* 20 (2) 151- 161.
- Krogstad, Anne 2001. "Image and issue in televised debates" 155- 184. I: Gomard & Krogstad (eds). 2001. *Instead of the ideal debate – doing gender and doing politics in Nordic political campaign discourse*.
- Kvale, Steinar 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund.
- Lakoff, Robin 1975. *Language and woman's place*. Harper and Row. New York.
- Milles, Karin 2003. *Kvinnor och män i möte: en samtalsanalytisk studie av interna arbetsmöten*. Stockholm studies in Scandinavian philology, N:S., 29. Almqvist & Wiksell International. Stockholm.
- Mral, Brigitte 1999. *Talande kvinnor, kvinnliga retoriker från Aspasia till Ellen Key*. Bokförlaget Nya Doxa. Falun.
- Nordenstam, Kerstin 2003. *Genusperspektiv på språk*. Högskoleverket. Kalmar.
- O'Barr, W.M och Atkins, B.K 1980."Woman's Language" or powerless language? *Woman and language in literature and society*. McConnel-Ginet, Borker & Furman (eds). Praeger. New York.
- Ohlsson, Maria 2003. *Språkbruk, skämt och kön: teoretiska modeller och sociolingvistiska tillämpningar*. Utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet, 61. Uppsala.
- Rydstedt, Rudolf 1993. *Retorik*. Studentlitteratur. Lund.
- Tannen, Deborah 1992. *Du begriper ju ingenting: samtal mellan män och kvinnor*. Wahlström & Widstrand. Stockholm
- Thelander, Kerstin 1986. *Politikerspråk i könsperspektiv*. ORD OCH STIL. (Språkvårdsamfundets skifter). Liber förlag. Malmö.
- Weatherall, Ann 2002. *Gender, Language and Discourse*. Routledge. East Sussex.
- West, C. & D.H Zimmerman 1987. Doing gender. *Gender and Society*, 1.
- Wodak, Ruth (red.) 1997. *Gender and discourse*. SAGE Publications LTD. London

Informationsblad från Göteborgs kommunfullmäktige
 Länkar: <www.göteborgstad.se> 10 maj, 2005.

Bilaga 1. Intervjuguide

Tema: Skillnader mellan kvinnliga och manliga talare. Frågorna följs av utredande frågor, där informanten uppmanas att utveckla sitt svar.

Frågor:

Hur länge har du varit politiskt aktiv?*

Hur länge har du suttit i Göteborgs kommunfullmäktige?

Minns du första gången du talade i fullmäktige?

Hur förbereder du ett längre inlägg i debatten?

Anser du att det finns ett politikerspråk i KF?

Är fullmäktige ett bra forum att prata i?

Har du några talare som förebilder?

Anser du att kvinnors och mäns retoriska teknik skiljer sig åt?

Är talaktiviteten jämt fördelad mellan kvinnor och män?*

Anser du att personangrepp används lika ofta av kvinnor som av män?

Är du lika hård i debatterna mot kvinnor som mot män?

Vad tycker du är ett bra politiker- och debattspråk?*

Tycker du själv att du är en bra talare?

* Frågor med samma formulering som Thelanders frågor